

Opiat eller opioid?

I både medisinsk og allmenn litteratur benyttes ordene opioid og opiat ofte vekselvis, som om de var synonyme begreper. Det er de ikke.

Ordene «opioid» og «opiat» stammer fra ordet «opium». Opium er navnet på den melkehvite plantesaften (av gresk: opos = saft) som siver ut når man skjærer et snitt i en moden opiumsvalmue (fig 1).

Hva er et opiat?

Definisjonen på et opiat er et legemiddel fremstilt fra opium (1–2). Vi skiller mellom naturlige og semisyntetiske opiatere. De naturlige opiatene (morfin, kodein, tebain, noskabin og papaverin) er bestanddeler i plantesaften opium, mens de semisyntetiske opiatene (for eksempel heroin, etylmorfin, oksykodon og buprenorfin) ikke finnes i opium, men kan fremstilles fra de naturlige opiatene. Dette betyr rent definisjonsmessig at et opiat er et legemiddel som opphavsmessig – direkte eller indirekte – kan spores tilbake til opiumsvalmuen.

Hva er et opioid?

Som endingen -oid tilsier, er opioider stoffer som *likner* på opium, eller nærmere bestemt: stoffer med morfinliknende effekt. Begrepet er altså en *farmakologisk* klassifisering, definert ut fra påvirkning av kroppens opioidreseptorer, uavhengig av stoffets kjemiske opphav eller molekylstruktur (1–2). Følgelig innbefatter begrepet opioid noen – men ikke alle – opiatene, og i tillegg en rekke helsyntetiske opioider (som fentanyl, ketobemidon og metadon) samt kroppens egne opioide peptider (endorfiner). Noen kilder inkluderer også opioidantagonistene nalokson og naltrekson (3).

Alvorlige misforståelser

Som det fremgår av definisjonene over, og som vist i figur 2, har begrepene opiat og opioid delvis overlappende innhold. Dette kan lett skape forvirring og misforståelser. Til og med i Norsk medisinsk ordbok fremstår dette uklart. I siste utgave kan man lese at et opiat er «morfin, kodein og andre stoff med lignende verknad framstilte fra opium» (3). Her må «med lignende verknad» strykes for at det skal bli riktig. Når man har å gjøre med to ikke-synonyme betegnelser innenfor én og samme gruppe substanser, blir det ekstra viktig å holde tunga rett i munnen. Ved sammenblanding kan alvorlige feil lett

Figur 1 Opiumsvalmuen (*Papaver somniferum*) med den melkehvite plantesaften opium. Istockphoto

oppstå, ikke minst i forbindelse med rusmiddeltesting: Inntak av for eksempel ketobemidon, fentanyl eller metadon vil ikke kunne påvises dersom man utfører eksklusive opiatanalyser (fig 2). Det er publisert flere kasuistikker der slike misforståelser har ført til uberettiget mistanke om dårlig etterlevelse og videresalg av legemidler (2, 4).

Hvilket begrep skal vi bruke?

I klinisk virksomhet trenger vi terminologi som ikke kan misforstås. Moderne tekno-

logi har gjort begrepet opiat avleggs og uklart, siden det i dag er mulig å fremstille også de naturlig forekommende opiatene syntetisk (5). Allerede i 1984 erklærte *The Lancet* at begrepet opiat var utgått på dato. Enda lenger er det siden det farmakologiske referanseverket Goodman & Gilman konsekvent rensket bort begrepet opiat fra sine velrenommerte sider (1, 5). Historien har altså kåret opioid til vinneren i begrepsdebatten. Likevel bruker vi fortsatt begrepet opiat. Man kan ennå lese artikkeltitler som

inneholder ordene opiatreseptor, opiatsubstitusjon og opiatavhengighet, trass i at prefikset opioid- i slike sammenhenger hadde vært mer presist. Et fritekstsøk i Medline i tidsrommet fra nevnte kommentar i *The Lancet* (mars 1984) til april 2011 ga ca. 84 000 treff på ordet «opioid%», men også ca. 12 000 treff på ordet «opiate%». Tidsskriftet er intet unntak, med henholdsvis 260 og 153 artikkeltreff på fritekstsøkeordene «opioid%» og opiat% siden 2000. Søk på begge begrepene i én og samme artikkel ga 49 treff.

Man skal kanskje ikke argumentere for å «avskaffe» ord; språk- og nyanserikdom er avhengig av en velfylt verktøykasse. Likevel synes tiden og teknologiutviklingen å ha løpt fra opiatbegrepet, som både er uklart, overflødig og kan gi opphav til misforståelser – som igjen kan ha alvorlige følger for enkeltpasienter. Vi mener det er på høy tid å kassere ordet.

Andreas Austgulen Westin

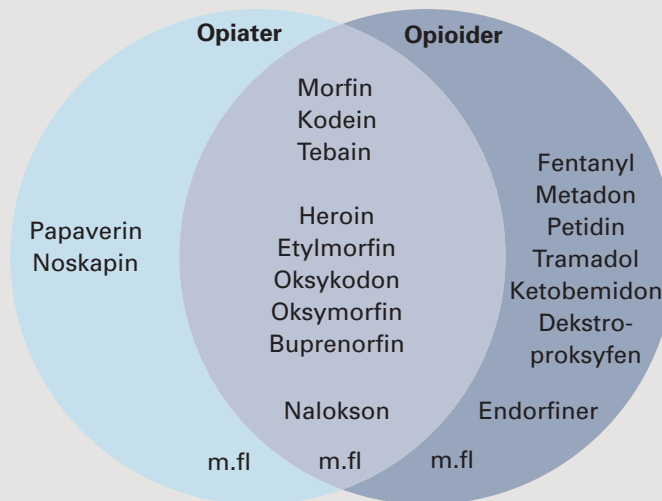
andreas.westin@legemidler.no
Avdeling for klinisk farmakologi
St. Olavs hospital

Elin Johanne Hansteen Strøm

Lade Behandlingssenter Blå Kors

Lars Slørdal

Institutt for laboratoriemedisin,
barne- og kvinnesykdommer
Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet
og
Avdeling for klinisk farmakologi
St. Olavs hospital

Figur 2 Opiat og opioid er delvis overlappende begreper

Andreas Austgulen Westin (f. 1977) er lege i spesialisering ved Avdeling for klinisk farmakologi.

Elin Johanne Hansteen Strøm (f. 1970) er lege ved Lade Behandlingssenter Blå Kors.

Lars Slørdal (f. 1955) er spesialist i klinisk farmakologi og professor.

Litteratur

1. Gutstein H, Akil H. Opioid analgesics. I: Hardman J, Limbird L, Gilman A, red. The pharmacological basis of therapeutics. 10. utg. Columbus, OH: The McGraw-Hill Companies, 2008: 547–60.
2. Reisfield GM, Bertholf RL, Wilson GR. Opiates and opioids: what a difference a name makes. *J Opioid Manag* 2007; 3: 179–80.
3. Øyri A. Norsk medisinsk ordbok. 8. utg. Oslo: Det Norske Samlaget, 2007.
4. Von Seggern RL, Fitzgerald CP, Adelman LC et al. Laboratory monitoring of OxyContin (oxycodone): clinical pitfalls. *Headache* 2004; 44: 44–7.
5. Opiates or opioids? *Lancet* 1983; 1: 687.

Mottatt 5.4. 2011 og godkjent 24.5. 2011. Medisinsk redaktør Raida Ødegaard.